

סיכום דעות הפוסקים בענין העתקת שירים

הקדמה

קשה עד מאוד לבאר נושא אשר מעברו האחד עומדים זמרים כאובים החפצים ליצור שירים עבור הציבור, הן כביטוי לכשרונם הייחודי, והן כמקור פרנסה [אך דא עקא שהתקדמות הטכנולוגיה גרמה שהם יהיו מקור להפסד], ומעברו השני עומדים משפחות אברכים ובחורים מעוטי יכולת אשר אין ביכולתם לרכוש דיסקים אשר עלותם דורשת תקציב של מאות שקלים בכל חודש...

סוגיא זו של העתקת שירים לא הוזכרה בגמרא ואף לא נידונה בראשונים. אלו שהעלו את הנושא הם האחרונים ובדיניהם בסוגיה בססו את דעתם בעיקר על דימויים, סברות ושקולי דעת. עובדה זו יצרה ריבוי שיטות, ערפול, וקושי בהכרעה.

מאמר זה לא נועד להרחיב ולהביא דיונים ופלפולים או פסקים וחילוקים שונים של מחברים ורבנים בתקופתנו, אלא ללקט ולסכם את יסודות הסוגיא ואת הכרעות גדולי פוסקי הדור האחרון [שדנו מפורשות בשכפול קלטות], לצד השינויים במציאות שחלו בשנים האחרונות. **התוכן נערך מתוך עמל רב בדיבוק חברים לברר ולהעמיד את הדברים על דיוקם, והוא מיועד אך ורק לעורר את לב הקורא, בעוד שלמעשה ישאל כל אחד רב הבקיא בדיני חו"מ.**

הנסיבות שהביאו להתפתחות נידון חדשני זה

עד לפני כ-500 שנה לא נידונה שאלה זו, משום שלא היה שייך 'לגנוב' דבר הממשיך להשאר ברשות הנגב. השאלה - האם מותר להעתיק את יצירתו ופרי עמלו של האחר - התחדשה מאז הומצאו מכונות הצילום והדפוס בהם אפשר להעתיק יצירות בקלות רבה.

שאלות מסוג זה בהעתקת שירים קיימות כבר עשרות שנים בהעתקת קלטות, אף שהעתקתם לא היתה מצויה, ובד"כ לא איכותית וגם כרוכה בטירחא [השגת טייפ 'דבל-קסט' המשכפל קלטות בזמן של אורך הקלטת]. גם לפני כ-20 שנה עם התפתחות הטכנולוגיה הממוחשבת, כשהחלו הדיסקים (CD - בעלי 80 דקות שמע) להכנס לשוק וההעתקה נעשתה לקלה, מהירה יותר, ובאיכות גבוהה, עדיין השאלה לא היתה כ"כ מצויה, כיון שלא היו מצויים מחשבים ביתיים ואף היה צריך לזה תוכנת מחשב מיוחדת.

ריבוי השאלות בזה [שבמקביל אליהם גם חלו שינויים בהלכה בשל שינוי במציאות] החל מלפני כ-10 שנים מאז המצאת שטח הזיכרון המוסיקלי MP3 (אמפי 3) שגרם לכך שהמוסיקה התניידה, עד שאת מקומם של ווקמנים, טייפים, דיסקמנים ומערכות סטריאו מסורבלות [הצורכות לצידם כמויות של קלטות ודיסקים] תפסו כרטיסי זיכרון זעירים ונגנים קטנים הנטענים בקלות ובמהירות ע"י לחיצת עכבר מחשב [המצוי כיום בבתים רבים] בכמויות ענק של קבצי שירים הזהים באיכותם למקור.

הבסיס לדין "זכויות יוצרים" בשירים

הנידונים ההלכתיים שישנם בהעתקת דיסק הינם:

א. בעלות על יצירה 'רוחנית' [שאינה ממשית]. לאור דברי הרמ"א (שו"ת סי' י"י) שתיקן תקנות המגבילות הדפסת ספר שאדם אחר השקיע בו את אונו והונו עד שהלה כיסה כל הוצאותיו - החל הפולמוס לפני כ-150-200 שנה אשר דנו בו בשאלה זו לגבי אדם שיצר דבר 'רוחני' [לא במשמעות של 'קודש' אלא במשמעות של 'רוח', כמו פטנט, רעיון, שיר, ציור, וכדו', בניגוד לדבר גשמי הניתן למישוש בידים] האם הוא יכול להיות בעלים עליו ולמנוע את לקיחתו [העתקתו], אף כשהמעתיק רכש כדן את המקור ולא חסר לבעלים מאום, או לא.

דעת המהרש"ם (ח"ב סי' ר"ב, ויש שהוכיחו כך מהח"ס חו"מ סי' מ"א וע"ט ועוד אחרונים) שלא שייכת בעלות על דבר 'רוחני' [ולדעתו גם אין לחייבו מדין 'נהנה' (ענין בנוב"י חו"מ ח"ב סי' כ"ד) כיון שמעתיק את הדיסק לאחר שקנה אותו ולא משתמש בממון השני]. אך ה'שואל ומשיב' (ח"א סי' מ"ד) סבר ששייכת בעלות גם על יצירה 'רוחנית' ואף יכול להוריש

זאת, וזכאי לאסור על אחרים את העתקתה [הגם שאינו גוזל את גוף החפץ, אך עכ"פ גוזל הוא את שימוש החפץ, והרי הוא כשואל שלא מדעת דהוי גזלן (והמנח"י ח"ט סי' קנ"ג הוכיח מצוואת הח"ח שכך דעת בעל המשנ"ב)].

[מחלוקת זו קיימת הן בהעתקה מסחרית והן בהעתקה למטרה פרטית].

ב. איסור 'יורד לאומנותו של חברו'. מדין "מרחיקין מצודות הדג" [ב"ב כא: וכמבואר בשו"ת חת"ס חו"מ סי' ע"ט שזהו לדעת רבינו מאיר אביו של ר"ת בקידושין נט. תוד"ה עני, האוסר מפני שמתפרנס מטרחת והמצאת תבירו¹, ואף לר"י מיגאש - האיסור קיים במקרה שממוטט לגמרי את פרנסתו של חברו. (ויש לדון בנידונינו שלא לקח את הדג בעצמו אלא רק העתיק אותו)].

[איסור זה בפשוטו שייך רק בהעתקה מסחרית] (ומסתבר שכך גם כשמפץ בחינם בכמות מסחרית שאמנם לא 'מתפרנס' בעצמו אולם מקלקל את פרנסת חברו). ואילו בהעתקה פרטית אין בזה בפשוטו איסור 'יורד', כיון שהוא לא בא 'להתפרנס' על חשבונו או למנוע מאחרים לקנותו, אלא רק 'להנות' ממנו באופן שימנע מלקנות את הדיסק, ועוד, שהעתקה בודדת בפ"ע אינה נרגשת אצל היוצר כדאי לקרותה 'יורד' עד כדי פסקת לחיותא².

ג. דין 'דינא דמלכותא דינא'. בחו"ל ודאי הוי דינא, ופוסקים רבים יודו שבנידון הפרת זכויות יוצרים ישנו גם בא"י [כיון שזה לטובת האומנים וגם היושר מחייב זאת. שו"ת חת"ס חו"מ סי' מ"ד, בית יצחק חו"מ סי' ע"ח, התעוררות תשובה סי' ר"לב, משנת זכויות היוצר בשם הגר"מ הלברשטאם והגר"ש"א].

[איסור זה (לדעות הנ"ל) שייך רק בהעתקה בכמות מסחרית. ולא בהעתקה בודדת למטרה פרטית אשר לכאורה אינו עובר בהן על החוק (נוסח החוק [שנת תשנ"ו סעיף 3ג הנכלל בשל שנת תשס"ח סעיף 69]: "לא תהיה זו הפרת חוק יוצרים לטובע או לשעתק יצירה על גבי קלטת לשם שימוש פרטי וביתו שלא למטרות מסחריות" - מכל סוג שהן, גם הפצה ללא רווח, וכמצוי היום באינטרנט אתרי הורדות חנם לא חוקיים)]. (יצוין: גם בקרב עו"ד כיום ישנה אי בהירות בהגדרה המדויקת של 'שימוש פרטי', ודברינו הם ע"פ בירור במקורות מוסמכים, ובהסרת אחריות מלחשתמך עלינו)].

פסקים מגדולי אחרוני זמננו זצ"ל לגבי העתקות בודדות

[הפסקים מסודרים מהקל אל החמור]

הגר"ב זצ"ל אבא שאול (שמעתי מבנו הגר"י שליט"א): יש מקום להקל בהעתקת קלטת לצורך פרטי ויש על מי לסמוך [ובספר זכויות היוצרים עמ' שפ"ט מובא מתלמידיו שאסר מהקלטת המקורית], אולם לכתחילה לא כדאי, ואדם שיש לו נפש נקיה צריך להמנע מכך.

הגרש"ז אוערבך [שמעתי משמו מעל 10 עדויות (מכלי ראשון) !! שרובם שונות זו מזו! וכתבתי את היוצא למסקנא באופן שלכאורה נראית דעתו, וביעוץ עם נכדיו]: יש להתיר העתקה מעיקר הדין, והסביר שאין בזה גזל, שאף אם הזמר צועק שאינו מרשה להעתיק, אין בכך כלום, כיון שהוא מתאש ויודע מראש שלא ילך לתבוע את המעתיק בביתו [בשונה מהעתקת ספרים או תוכנות האסורה, כיון שדרך בעליה לאכוף את מעתיקה], וכפי שלא יצעק על אדם שלא ישיר את השיר שהוא הלחין² (מנכדו הגר"א גולדברג שליט"א ועוד שואלים). [וכך סבר הגר"י פ"ש (שמעתי מבנו הגר"י שליט"א ועוד שואלים)].

אמנם פעמים רבות היה נמנע מלענות על השאלה, או שהיה מורה שראוי להמנע מכך מבחינה מוסרית, שאין זו משנת חסידים ומידי ריח גזל לא פלט (שמעתי מכמה מתלמידיו), ובפרט כשלולי ההעתקה היה קונה את הקלטת (מנכדו הגר"י טריגר שליט"א ומהגר"י גנס שליט"א).

¹ יש להעיר בזה שהחת"ס מסווג את הדברים לאופן שיאומנותו בכך, ואילו בזמננו שהתפתחות הטכנולוגיה הביאה הן להפצה החינמית והן ללגלג העתקות, ישנם זמרים לא מכסים את הוצאות הדיסק המגיעות לעשרות ואף מאות אלפי ש"ח, וא"כ מתברר שהוצאת הדיסק אצלם היא עבור סיבות צדדיות של שם או פרסומת ואין בזה 'אומנות'.

וצריך לומר שכל אלו מקשה אחת של אומנות, דהיינו שאומנות זמרים אלו מורכבת מהכנסות של הופעות ותזמנות ותשלום על הדיסקים וכן מההוצאות של הפקת הדיסק. וע"כ הגם שעיקר מטרותם היא הפרסומת שתביא בעקבותיה הזמנות להופעות ותזמנות [ואף העלאת תעריפיהן...], בכל זאת הם רוצים גם להרויח ממכירת הדיסקים, ולפחות לכסות בזה את ההוצאות, וע"כ הכל בכלל 'אומנותי' [ויש לדון באותם זמרים שלא מופיעים כלל, ויודעים שלא יכסו את הוצאות הדיסק].

² ואולי כוונת דבריו היא, שדבר שאין דרך לבעלים לאכוף את בעלותו על הדבר, שכן כל אחד יכול ליטול בלא מעכב וא"א לתבוע כל אחד ואחד על כך בדיון, לא שייך להיות בעלים על סוג דבר שא"א לממש את בעלותו.

העולה למסקנא

[נדגש שוב: להכרעת הדין ישאל כל אחד רב הבקיא בדיני חו"מ]

א. שכפול דיסק וכיו"ב בכמות מסחרית [אף כשמחלקם ללא תשלום או באינטרנט] אסורה לגמרי לכל הדעות, הן למוכר והן לקונה.

ב. העתקה בודדת (לעצמו - כשלא קנה את הדיסק):

(1) הגר"צ אבא שאול, הגר"י פישר והגר"ז אויערבך התירו זאת מעיקר הדין.

אמנם גם לדעתם, החפץ לעשות את רצון ה' וללכת בדרכיו, ראוי לו להמנע מלעשות דברים שאינם הוגנים, לאכול פרי עמלו של חבירו שלא ברצונו [ויש המגדילים לכנותו כ"דבר מכוער" או "נבל ברשות התורה"]. ולהגרש"ז זהו בפרט כשהיה קונה את הדיסק שאזי מונע ממנו את מה שהיה משלם לו [כמובן שהדבר קשה ומסור ללבו של האדם, שיחשב בנפשו, איזה דיסק היה קונה - לו יצויר שלא היה יכול יותר לשמוע שירים דרך העתקות].

גם **הגר"ח"פ שיינברג** סבר שמעיקר הדין מותר [בתנאי שזה לא מהדיסק המקורי], אך ראוי להחמיר מהסיבות שהזכרנו בשמו.

בדומה לזה, **הגר"ע יוסף, הגר"י בלוי והגר"נ קרליץ** בעבר התירו לגמרי, אולם [בשנים האחרונות, ולהגר"ע"י גם קודם לכן] לאחר שנוכחו שההעתקות גורמות לנזק משמעותי ליוצר נמנעו מלהורות היתר בדבר [וסברתם כדעות שהובאו לעיל - משום "בין אדם לחבירו". והחלו לחשוש לכך מאז שהתברר להם שחוסר הקניה אינו פוגע רק בתוספת הרווחים, אלא פעמים רבות היוצר אינו מכסה את השקעתו ובודאי שאינו מרויח סכום מינימלי].

[ולפ"ז כל דיוני רבני זמננו (שלא החמירו כדעת ה'שואל ומשיב'), כגון: האם יש הבדל בין אם היה קונה ללא היה קונה, האם יש להבדיל בין דיסק שהזמר כיסה את השקעתו ואף הרויח עליו כהוגן לשאינו כזה, ועוד, הם רק סביב דרי "חוסר הגינות שבין אדם לחבירו" ולא על בסיס הלכתי של "יורד" שלא מצינו אותו לגבי העתקות בודדות (וכפי שהבאנו לעיל בביאור בסיס הדברים)].

(2) הגר"י וייס, הגר"מ פיינשטיין והגר"ש אלישיב אסרו לגמרי מעיקר הדין, אף כשהמעתיק לא היה קונה את הדיסק כלל, ואף בדיסקים ישנים, דיש בעלות על יצירה 'רוחנית'. וגם **הגר"ש וואזנר** לא היתה דעתו נוחה להקל בזה מטעם זה.

[כמובן שלחושש לדעות אלו, הנסיון קשה עד מאוד, לטרוח לרכוש דבר שנמצא בהישג יד ואף לשלם "לחינם" כסף רב על כל דיסק].

ג. דיסק המחולק בחינם:

אם הוא דיסק רגיל שמחולק כמתנה מהעיתון למנויים דינו ככל דיסק, ואם קובצו בו שירים **בהנפקה מיוחדת לחלוקה נויש על הדיסק לוגו של פרסומת** כגון חברת בניה, בנק, קופ"ח, 'לב לאחים' ועוד]: מותר להעתקה פרטית [במקרה של חלוקה עם עיתון - לאחר גמר מכירת העיתון] כיון שהזמרים מכרו את זכות השימוש בשירים [שבד"כ כבר לא ניתן להרויח עליהם עוד כסף] על דעת כך שתהיה בזה הפצה המונית.

ב. אין כל קשר בין נידונינו לבין אגרת התשלום בחתונות לאגדות אקו"ם, שאינה לזמרים, אלא מתחלקת בין כלל המלחינים ומחברי מילות השירים בארץ.

לתשומת לב: א. אין לדמות לנושא זה העתקה: שיעורי קודש, תוכנות, צילומי ספרים, דיסק שמקורו גוי, ציורים, פטנטים, ועוד, שכל נושא נידון לגופו, אם להקל ואם להחמיר. ב. להרחבה והעמקה בנושאים אלו ע"י בספרים 'משנת זכויות היוצר' להגר"מ ויספיש שליט"א ועמק המשפט" ח"ד להגר"א כהן שליט"א. ג. הארות והערות [לאחר עיון בכל חלקי המאמר] בט"ל (או בפקס בתיאום) 077:2007489 או באימייל: 4007489@gmail.com

שהרי אינה אבודה לבעלים כלפיו, וכיצד נתיר לזה ליטול את החכמה ולגזול את בעליה.

נוסף: לא אומרים בזה **"הפקר"** או **"אבידה מדעת"**, שזה לא נאמר אלא כשהבעלים מרצונם מניחים את החפץ מדעת במקום האבוד, ואזי החפץ הפקר, אך כשאין כל שימוש בחפץ מלבד בדרך זו של הנחתו במקום האבוד, וכנידונו שרוצה למכור סחורתו ולהרויח, אין זו אבידה מדעת [הגע בעצמך, איכר הנוסע עם יבול שדותיו למוכרו בעיר בדרך מסוכנת בשוודים, וכי נאמר שיבולו הוא בגדר "אבידה מדעת"]?

כמו"כ לא אומרים בזה **"ייאוש"**, משום שהרוב המוחלט אינם מוותרים ואינם מוחלים [לדעתם, הציבור אינו מודע כלל לגודל ההשקעה אף בהפקת שיר אחד! וק"י בדיסק שלם שמושקעת בו טרחה רבה כמעט יום יומית של למשך כמה שנים!! ואף השקעה כספית המגיעה אף ל-\$100.000!!!] ואף שידועים את המציאות, הם מעוניינים שישלמו ולא מתייאשים מיצירתם, בודעים שהאנשים הישירים ישלמו להם. [הזמרים בטוחים בכך שרק חסר לציבור מודעות לעובדה שזהו גזל גמור בכדי לשלם על הדיסק, הם אף סיפרו שבאו לשלם להם לאחר העתקה שנעשתה שלא כהוגן (יש לציין שדיסקים שונים אינם בבעלות הזמר בלבד, אלא שותפים אליו מפיקים ומפיצים). עוד ציינו, שלפעמים מגיעים אליהם בחורים בחתונות ומנפפים בנגנים שבידיהם באומרים (בעידוד...) יש לנו בנגן את השירים שלך, בעוד שהזמר בז לו בליבו בידועו שהשירים מועתקים בידו].

[על דרך זה שמעתי שהגר"י **נויבירט** היה מורה לשואלי, שמצד הדין מותר להעתיק חכמה רוחנית המונחת ברה"ק, אולם מצד בין אדם לחבירו - אף אחד לא היה רוצה שיעשו לו זאת (מבנו הגר"ע שליט"א). ויש תלמידים שהביאו בשמו שהיתר ההעתקה תלוי באם היה קונה את הקלטת לולא אפשרות ההעתקה].

הגר"ח"פ שיינברג: מעיקר הדין (מדן חו"מ) מותר להעתיק, ובתנאי שההעתקה איננה נעשית מהדיסק המקורי [שבו המוכר מעוניין ויכול לשייר בהקצאת הדיסק את זכות ההעתקה לעצמו, ושימוש הקונה בו הוא 'שואל שלא מדעת', משא"כ בהעתקה מחומר מועתק].³

אולם **למעשה** החמיר בזה, והורה שלכתחילה אין לעשות כן, ומב' סיבות: **א.** מעביר על דעת היוצר.⁴ **ב.** ביטול מ"ע של "ואהבת לרעך כמוך" המתבטא ב"מאי דעלך סני לחברך לא תעביד", ומי מאתנו היה מעוניין שיצירתו שהיתה כרוכה בעמל במשך שנים ובהשקעה של עשרות [עד מאה ואף מעט יותר] אלפי דולרים תופץ חינם אין כסף? (מתלמידו הגר"י גואלמן שליט"א ועוד תלמיד).

הגר"ע יוסף (שמעתי ממשב"ק במשך כ-23 שנה הגר"י נקי שליט"א ועיקרי הדברים מובאים בספרו 'מעין אומר' ח"י עמ' קס"ד): ממכלול דבריו מתפרש שהדבר אינו נאסר מעיקר הדין, אולם היות ומשקיעים בדיסקים ממון רב יש לאסור זאת משום שגורם ליוצרים נזק (בדומה לאיסור הוזלת מקח בחו"מ ס' ר"א ובערוה"ש שם ס"ק ב.). ועכ"פ אם עבר והעתיק אינו צריך למחוק ויכול ליהנות בזה (וכן פוסק בנו הגר"י יוסף שליט"א בילקו"י קצשו"ע ח"ב ס' שיע' ס"ד).

הגר"י בלוי (בספרו): שמותר להעתיק (פתחי חושן גניבה פ"ט ס"ק כ"ז, קניינים פ"ב ס"ק מ"ו). אולם שמעתי מבנו הגר"ח שליט"א שזה הכל היה כשההעתקה הבודדת לא פוגעת משמעותית ביוצר, וכתקופת ה'קסטות' בעבר, אבל בשנים האחרונות היה משתמט מלענות על שאלות אלו, משום שגל ההעתקות "הבודדות" שבזמננו מצטרפות יחד לפגוע ביוצרים משמעותית.

הגר"נ קרליץ: בתקופת הקלטות בעבר התיר, אולם בשנים האחרונות שההעתקות פגעו בפרנסתו של היוצר פסק מלהתיר [שמעתי מחתנו הגר"מ לובין שליט"א שזהו משום שהדבר אינו הוגן, ותלמידו הגר"י ויזל שליט"א הוסיף להסביר שזהו על דרך הבי"י (חו"מ ס' קני' בחלק השלישי ד"ה ומ"ש) שכתב לגבי ההרחקות השונות בגדרי "יורד" בגמ' ב"ב דף כב שהם תקנות מדרבנן מפני תיקון העולם].

הגר"ש וואזנר: לא היתה דעתו נוחה להקל בזה (שמעתי מכמה מתלמידיו) כל זמן שהדיסק נמכר בחנויות (מהגרמ"ש קליין שליט"א), ואף חשש שמא יש בעלות על יצירה 'רוחנית' (בהסכמתו ל'עמק המשפט' ח"ד וכן הביא שם ששמע זאת ממנו בע"פ כמה פעמים).

הגר"מ פיינשטיין (אג"מ או"ח ח"ד ס' מ' ס"ט): דעתו היתה הדבר אסור משום גזל [ושמעתי מתלמידו הגר"ש פירסט שליט"א שטעמו משום בעלות על יצירה כדעת ה'שואל ומשיב'].⁵

הגר"ש אלישיב הדבר אסור (וכך סבר **המנח"י** בסי' הנוכח), ויש גזל דאורייתא בהעתקת דיסק, ואפי' מדיסק מועתק, וסבר (כידיו הגר"ש טנא בעל ה'ברכת שלמה' העוסק בזה בחו"מ ס' כ"ד וכו') שפשוט כסברת ה'שואל ומשיב' וסייעתו שיש בעלות על עצם חכמת היצירה, אף שהוא רק מחשבה או קול שאין בהן ממש. ואדרבא, סיבה זו [שאין בהן ממש] מונעת בהן היתר של יאוש או שינוי רשות כבגזילה רגילה [וישא יוסף' ח"י ס' ס"א, הגר"י דרזי שליט"א, ספר 'משנת זכויות יוצרים' - והוסיף בשם הגר"ש"א כטענת השו"מ, שאין להוכיח מהאחרונים הקדמונים שהיו צריכים להגביל בהסכמותיהם, דאדרבא, בזמנם שהדפוס היה יקר המחבר רצה שיפוצו מעיינותיו חוצה, וההגבלה היתה רק למניעת הפסד כסיו ההשקעה].

וכלפי הטענה שכיון שהורידו זאת לאינטרנט [שלכל הדעות הראשון שהכניסו באינטרנט עבר על איסור] הרי זה כזוטו של ים - דחה זאת הגר"ש"א⁶ שהיצירה אינה אבודה מכל אדם.

³ **יצוין** שיש דיון האם 'שיר' מועיל או לא, והאם צריך שיהיה מפורש או שמועיל בסתמא. אמנם לגבי 'תנאי' רבים נוטים שבד"כ זה לא יועיל, כיון שהמוכר לא מתכוין ברצינות להחזיר את הכסף לקונה כשהעתיק.

⁴ בדומה קצת לשו"ת חוות יאיר ס' ר"ל, גר"א יו"ד ס' רנ"ג ס"ק י"ח ושו"ע חו"מ ס' רמ"ח ס"ג, (ואולי גם תוס' כתובות מז' ד"ה שלא). אמנם יש קצת לדחות שאלו עוסקים רק במתנה, ודווקא בראשון.

⁵ **לכאורה** כוונתו שבעלות על חכמה שונה מבעלות על שאר חפצים, שכן כל חפץ אינו אלא אחד, ואם לא יטלנו זה - יטלנו בלא"ה הגזלן ויאבד, וע"כ הפקר הוא. אולם בחכמה הבעלות מתחלקת ביחס לכל אחד ואחד מבני העולם, ואף אם יגללה אחד, עדיין תשאר הבעלות ביחס לאחר,